

พหุวัฒนธรรม: การอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวสาราณียธรรม

เชิงพุทธบูรณาการ*

Multiculturalism: Coexistence of Communities Based on the Buddhist

Integration of Sāraṇīyadhamma

¹อุทัย ภูคคหิน, ²สุทัศน์ ประทุมแก้ว, ³ทิพย์ภวิษณ์ ไสชาติ และ ⁴พีรวัส อินทวิ

¹Uthai Phukhothin, ²Suthat Pratoomkaew, ³Thippavit Saichart and ⁴Peerawas Intawee

¹มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

²วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

⁴มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

¹Mahamakutrajavidyalayai University, Roi Et Campus, Thailand.

²Sisaket Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

³Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ubon Ratchathani Campus, Thailand.

³Surin Rajabhat University, Thailand.

²Corresponding Author's Email: suthatpar.b@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษา พหุวัฒนธรรม : การอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวสาราณียธรรม เชิงพุทธบูรณาการ พบว่า การอยู่ร่วมกันของชุมชนไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด เชื้อชาติใด คนเหล่านี้ล้วนเป็นมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในโลกเดียวกัน หลักสาราณียธรรม จึงเป็นหลักธรรมที่ทำให้มนุษย์หรือคนในชุมชนระลึกรู้ถึงกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หลักการที่กล่าวนี้ประกอบด้วย (1) มีเมตตากายกรรม คือ การแสดงไมตรีและความหวังดีต่อคนรอบข้าง ทั้งต่อหน้าและลับหลัง (2) มีเมตตาวจีกรรม คือ การพูดจาด้วยจิตที่ห่วงใย แนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง (3) มีเมตตาภังการกรรม คือ การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันและกัน (4) มีสาธารณโภคี คือ การแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันที่ได้มา โดยชอบธรรม (5) มีศีลสามัญญตา คือ การมีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวมร่วมกัน และ (6) มีทิวัญญตา สามัญญตา ปรึภคณาเห็นเข้ากันได้ ดังนั้น พหุวัฒนธรรม จึงหมายถึงการยอมรับต่อวิถีชีวิตของชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างถ้อยถ้อยอาศัย เกื้อกูลกันและกันของชุมชน ตามหลักความเชื่อของศาสนาที่ตน นับถือและวิถีปฏิบัติที่ตนยึดมั่น เคารพศรัทธาที่มีมาแต่บรรพบุรุษ

คำสำคัญ: พหุวัฒนธรรม; การอยู่ร่วมกันของชุมชน; สาราณียธรรม; พุทธบูรณาการ

*Received July 27, 2021; Revised September 3, 2021; Accepted March 14, 2022

Abstract

The research article aimed at investigating “multiculturalism: coexistence of communities based on the Buddhist integration of *Sāraṇīyadhamma*”. According to the findings of the study, community coexistence is possible regardless of religion or nationality. They are all humans living in the same planet. *Sāraṇīyadhamma*, or Six States of Conciliation, are virtues for humans or people in communities to follow and coexist peacefully. *Sāraṇīyadhamma* consist as follows: (1) *Mettākāyakamma* refers to being amiable in deed, openly and in private; (2) *Mettāvācīkamma* refers to being amiable in word and having a compassionate heart to advise, openly and in private; (3) *Mettāmanokamma* refers to being amiable in thought in order to benefit for one another, openly and in private; (4) *Sādhāraṇabhogitā* refers to sharing any lawful gains with virtuous fellows; (5) *Sīlasāmaññatā* refers to keeping without blemish the rules of conduct along with one’s fellows, openly and in private; and (6) *Diṭṭhisāmaññatā* refers to being endowed with right views along with one’s fellows, openly and in private. As a result, multiculturalism entails accepting community lifestyles for peaceful coexistence and assisting one another based on one’s religious beliefs and practices, as well as the faith inherited from ancestors.

Keywords: Multiculturalism; Community Coexistence; *Sāraṇīyadhamma*; Buddhist Integration

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลากหลายรูปแบบ ประกอบด้วย ความหลากหลายทางอาชีพ ความหลากหลายทางศาสนา ความหลากหลายทางฐานะ การเป็นอยู่ ความหลากหลายทางความเชื่อ ความหลากหลายทางพิธีกรรม และความหลากหลายทางที่อยู่อาศัย เป็นต้น โดยเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันนั้น ก็เพื่อสร้างสัมพันธ์ไมตรีต่อกัน พึ่งพาอาศัยกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เมื่อสังคมประกอบไปด้วยผู้คนมากมาย โดยแต่ละคนมีฐานความเชื่อและความรู้สึกนึกคิดที่เก็บสะสมจากประสบการณ์หรือถูกถ่ายทอดกันมาแตกต่างกันออกไป จึงส่งผลให้เกิดทัศนคติในแง่มุมมองต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน สำหรับในประเทศไทยนั้น มีวัฒนธรรมไทยเป็นหลักของประเทศ แต่ในวัฒนธรรมไทยนั้น ก็อยู่บนความหลากหลายและความแตกต่างของวัฒนธรรม เนื่องจากประเทศไทยมีประชากรประกอบด้วยกลุ่มคนไทยเชื้อสายไทย จีน ญวน ลาว เขมร ไทยทรงดำ ไทยพวน มลายู เป็นต้น ประชากรไทยจึงประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งมีปัญหาเรื่องผลประโยชน์และเป้าหมายที่ต่างกัน ส่งผลให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ประเทศหนึ่งของโลก ในความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น ย่อมมีความขัดแย้งกันทั้งในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ หรือมีมุมมองที่แตกต่างออกไป

พระพุทธศาสนา สอนการดำเนินชีวิตตามหลักทางสายกลาง คือ มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งหลักธรรมข้อนี้ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทำให้รู้เท่าทันชีวิต ไม่หลงมกมาย มุ่งความสำเร็จ คือ ความสุข ความสะอาด ความสว่าง และความสงบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ไมโอนเอียงสูงต่ำไปในด้านใดด้านหนึ่ง ในประเทศไทยรัฐบาลได้ให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองทุกศาสนา ทั้งศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม และศาสนาอื่น ๆ ส่งเสริมให้มีความเข้าใจกัน ให้มีความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของทุกศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชาชนชาวไทยทุกคน มีความภาคภูมิใจในการเป็นเจ้าของประเทศร่วมกัน ระหว่างชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยผู้นับถือศาสนาอื่น ๆ เคารพกันในความหลากหลายเชื้อชาติหลายศาสนา (Chaichana, 1980) ดังนั้น วัดในศาสนาพุทธ มัสยิดในศาสนาอิสลาม หรือแม้แต่โบสถ์ของศาสนาคริสต์เองก็ตาม จึงเป็นศาสนสถานที่ยอมรับเอาศาสนาอื่นอย่างเท่าเทียมการศึกษา ค้นคว้า สังคมไทยจึงกลายเป็นพหุวัฒนธรรมที่มีการผสมผสานวัฒนธรรมของหลายเชื้อชาติศาสนาเข้าด้วยกัน จึงมีการนำเอาศิลปวัฒนธรรมของต่างกลุ่มเข้ามาสอดแทรกในสิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุเหล่านั้น ถือเป็น การผสมผสานวัฒนธรรมอื่นเข้าด้วยกัน การอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรมที่ดีจึงเป็นหลักการอยู่ร่วมกันที่สนับสนุนการพัฒนาความประพฤติของมนุษย์ (Phakdithanakit, 2014) คือ หลักสาราณียธรรม หลักเบญจศีล เป็นหลักธรรมพื้นฐานที่คอยควบคุมความประพฤติของมนุษย์ให้อยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีของสังคม และ หลักกฏศกกรรมบถ เป็นเหตุให้เปลี่ยนแปลงความประพฤติของมนุษย์ไปในทางที่ดี ซึ่งส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขท่ามกลางความแตกต่าง

การอยู่ร่วมกันของสังคมพหุวัฒนธรรมตลอดจนการขจัดปัญหาความขัดแย้งที่สืบเนื่องจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ถือเป็นเรื่องยากและต้องอาศัยระยะเวลายาวนานในการปลูกฝังให้คนในสังคมเกิดการรับรู้และปรับเปลี่ยนความคิด ตลอดจนยอมรับความต่างต่างนั้น โดยเฉพาะในสังคมไทยที่คนส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นในความเป็นเอกภาพของตัวเอง แต่ถึงกระนั้น สิ่งเหล่านี้ก็ถือเป็นแนวคิดที่สำคัญและจำเป็นที่รัฐควรส่งเสริมให้ทุกคนตระหนักในสังขธรรมของสังคมไทยว่า สังคมไทยมีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมอันถือว่าเป็นความคิดพื้นฐานของคนในสังคมที่ขึ้นชื่อว่าเป็น “สังคมประชาธิปไตย” ที่จะต้องยอมรับ เข้าใจ เคารพ และให้เกียรติซึ่งกันและกัน ถึงแม้ความคิดและความเชื่อจะแตกต่างกันก็ตาม ประเทศไทยจะต้องปราศจากปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมให้เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดคุณประโยชน์ร่วมกันและลดปัญหาความขัดแย้งของสังคมได้ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีแรงจูงใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมสาราณียธรรม เนื่องจากหลักธรรมสาราณียธรรม เป็นธรรมหรือเป็นเหตุให้สังคมนะลึกถึงกัน ประกอบด้วย (1) เมตตาทายกรรม คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง (2) เมตตาวิจิกรรม คือ พุดกันด้วยเมตตาเป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี (3) เมตตาโมกรรม คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน (4) สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม (5) สีลสามัญญตา คือ มีความประพฤติ

สุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ (6) ทิฐิสามัญญตา คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน (Phra Brahmakunaporn (P.A. Payutto), 2004) ด้วยการพัฒนาชุมชนให้ป็นสังคมพหุวัฒนธรรมอยู่รวมกันอย่างยั่งยืนในสังคมต่อไป

แนวคิดพหุวัฒนธรรม

แนวคิดพหุวัฒนธรรม เป็นแนวคิดหลังสมัยใหม่ (David, 1998) ที่แพร่กระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกในปัจจุบัน จุดกำเนิดของแนวคิดนี้น่าจะอยู่ที่อเมริกาเหนือ ในประเทศแคนาดา และสหรัฐอเมริกา ในช่วงต้นของทศวรรษที่ 1970 (Christian, and Steven, 1999) ข้ามมหาสมุทรแอตแลนติกมายังตะวันตก และยุโรปตะวันออก แล้วจึงข้ามมหาสมุทรแปซิฟิกมายังประเทศออสเตรเลียและอินเดีย แนวคิดหลังสมัยใหม่เน้นความหลากหลายทางวัฒนธรรม และไม่มองว่าสังคมสามารถผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ เพราะในความจริงไม่มีสังคมใดที่สร้างขึ้นมาจากคนกลุ่มเดียวหรือมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Kanchanapan, 2005)

Blum (1998) กล่าวว่า แนวคิดพหุวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับความเข้าใจ การรู้จักคุณค่า และการให้คุณค่าต่อวัฒนธรรมของตนเอง และให้ความเคารพ ให้ความสนใจต่อวัฒนธรรมของกลุ่มอื่น แนวคิด พหุวัฒนธรรมจึงไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการให้คุณค่ากับวัฒนธรรมตัวเองเท่านั้น แต่หากเกี่ยวข้องกับการให้คุณค่าวัฒนธรรมอื่น ๆ ด้วย

การยอมรับความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรม คือ การที่กฎหมายและกฎระเบียบที่ใช้ในการบริหารหรือการจัดการมีลักษณะไม่เคร่งครัด เปิดโอกาสให้มีทางเลือกในการปฏิบัติการโดยไม่มีวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งครอบงำ และวัฒนธรรมอื่นถูกรอบงำ ในการพิจารณาเรื่องพหุวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และข้อแตกต่างระหว่างกฎระเบียบที่กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรกับการบังคับใช้ในการปฏิบัติ จึงเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณา ตัวอย่างเช่น มาเลเซียและสิงคโปร์เป็นตัวอย่างที่รัฐใช้คำว่า พหุวัฒนธรรม เพื่อเป้าหมายทางการเมือง แต่ในทางปฏิบัติวัฒนธรรมชุดหนึ่งยังมีบทบาทในสังคมเหนือชุดอื่น (Pongsapich, 2004) พหุวัฒนธรรมเน้นการยอมรับลักษณะเด่นของแต่ละวัฒนธรรมที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ยึดถือปฏิบัติ เมื่อย้ายถิ่นมาอยู่ในอีกสังคมหนึ่ง พหุวัฒนธรรม จึงหมายถึง สังคมที่มีผู้ย้ายถิ่นจำนวนมากพร้อมด้วยวัฒนธรรมและภาษาที่ติดตัวคนเหล่านี้มาจากบ้านเกิดเมืองนอนและเกิดจากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มขึ้น

สังคมพหุวัฒนธรรม จึงหมายถึง ประชากร หรือกลุ่มคนหลากหลายชาติพันธุ์มาอยู่รวมกันในสังคมหนึ่ง ซึ่งมีความแตกต่างทางด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน วิธีการคิด การมีปฏิสัมพันธ์ การสื่อสาร รวมถึงบุคคลที่มาจากพื้นฐานหรืออัตลักษณ์เดียวกัน สังคมพหุวัฒนธรรม จึงเป็นกลุ่มคนที่มีความแตกต่างด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี ชาติพันธุ์ ศาสนกิจ พิธีการต่าง ๆ ภาษา การแต่งกาย วิธีการคิด การมีปฏิสัมพันธ์ รวมถึงการสื่อสาร มาอยู่รวมกันในบริเวณร่วมดินแดนเดียวกัน การรวมกันของกลุ่ม หมู่เหล่าหรือต่างชาติพันธุ์

จึงนำไปสู่การมีกฎ กติกา มารยาท การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การเคารพบนพื้นฐานของความเข้าใจร่วมกัน ถือว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมพหุวัฒนธรรม ดำเนินไปตามครรลองของสังคมได้ดี (Phramaha Thanavich Yanatheiro (Kijdej), 2017)

แนวคิดพหุวัฒนธรรมมีแนวทางแตกต่างที่หลากหลาย แนวทางหนึ่งของพหุวัฒนธรรม คือ การสร้างการยอมรับต่อวิถีชีวิตในสังคมตะวันตกสมัยใหม่ของผู้หญิง ชนกลุ่มน้อย และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัฒนธรรมยุโรป หากแต่มุ่งความสนใจไปที่กลุ่มวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ ชนกลุ่มน้อย และประชาชน แนวคิดพหุวัฒนธรรมมีฐานความคิดมาจากการมองวัฒนธรรมว่า แต่ละวัฒนธรรมมีความแตกต่างและหลากหลาย ที่สำคัญ คือ มีคุณค่าภายในตัวเอง ซึ่งฐานความคิดนี้มาจากแนวคิด สัมพัทธนิยมทางวัฒนธรรมของสาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา ดังนั้น พหุวัฒนธรรม จึงเป็นแต่เพียงโครงร่างที่เปิดกว้าง สังคมใดที่ต้องการหยิบยกแนวทางนี้ไปใช้จำเป็นต้องทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของคนกลุ่มต่าง ๆ ภายในสังคมนั้น ๆ ตลอดจนจนพัฒนาการทางการเมือง การปกครอง ต่อกลุ่มชาติพันธุ์ เรียนรู้ลักษณะทางวัฒนธรรม และยอมรับความเป็นจริงที่เป็นเหตุแห่งปัญหาของความแตกต่างที่หลากหลายให้ได้เสียก่อน แล้วจึงนำแนวคิดพหุวัฒนธรรมมาใช้ในการเปลี่ยนแปลง หรือขับเคลื่อนชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลตั้งอยู่เป็นที่เป็นที่ทางมีขอบเขตเดียวกัน และผู้คนเหล่านี้มีการพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และติดต่อซึ่งกันและกัน มีความสนใจร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความรักชาติ รักมาตุภูมิ มีพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น การกิน การอยู่ ภาษาพูด (Kruekaew, 1995) กล่าวอีกนัยหนึ่งชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเดียวกัน และสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือการมีอาชีพร่วมกัน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรมความเชื่อหรือความสนใจร่วมกัน (Wattanasiritham, 2001)

การพัฒนาชุมชนพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่นักพัฒนาจะต้องมีความเข้าใจในกระบวนการทำงาน และสิ่งสำคัญที่จะต้องเข้าใจในวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน ที่เข้าไปดำเนินการ เพราะการพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่คนในชุมชนจะต้องให้การยอมรับและสามารถผสมผสานเข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมตามศักยภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

การพัฒนาชุมชนพหุวัฒนธรรมมีแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้

1. คน เป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน เชื่อมมั่นในพลังความสามารถของคน การดำรงอยู่ หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาหรือเสื่อมถอยของชุมชน ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นสำคัญ การพัฒนาชุมชนจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือ พัฒนาคนให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชน จนมีมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองในระดับหนึ่ง

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามาร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในทุก ๆ ขั้นตอน ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงานร่วม ประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นของประชาชน โดย

ประชาชน เพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นแนวความคิดที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาชุมชน

3. การช่วยเหลือตัวเองของชุมชน จากความเชื่อในปรัชญาเรื่องศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนสามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตัวเอง การขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน ต้องเป็นสิ่งที่เกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจศีลธรรมและสุขภาพ

4. การใช้ทรัพยากรในชุมชน การพัฒนาชุมชนใดผลประโยชน์ย่อมเกิดขึ้นแก่ชุมชนนั้น ดังนั้นนอกจากการพัฒนาด้วยการช่วยตนเองของคนในชุมชนแล้ว ต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คนเงินวัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชน ไม่หวังพึ่งพาจากภายนอกชุมชน เพราะชุมชนอื่น ๆ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเช่นเดียวกันในเรื่องของการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชนนี้ ส่วนหนึ่งของรัฐบาลจะให้การสนับสนุนแต่ก็จะเป็นโครงการขนาดใหญ่ต้องใช้ทรัพยากรมากเป็นแผนและโครงการที่รัฐดำเนินการผ่านหน่วยงานราชการ ไม่ใช่เป็นแผน และโครงการพัฒนาของประชาชนในชุมชน

5. การริเริ่มของประชาชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อในสิทธิเสรีภาพของคน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการจัดทำโครงการ ไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคล หรือหน่วยงานนอกชุมชน การดำเนินงานพัฒนาในขั้นตอนต่าง ๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ หน่วยงานอื่น ๆ ควรเป็นหน่วยที่สนับสนุนส่งเสริมเท่านั้น

6. ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัด ทั้งบุคลากร งบประมาณหรือทรัพยากร ระบบการบริหารและดำเนินงานพัฒนา ส่วนประชาชนในชุมชนเองก็มีขีดจำกัดในเรื่องความไม่พร้อมของตน และทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ

7. การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ไม่ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียวเพราะทั้งรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มีขีดความสามารถที่จำกัด ไม่สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชน ให้มีประสิทธิภาพได้ การร่วมมือระหว่างรัฐบาล และประชาชนต้องตั้งอยู่บนปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยเหลือตนเองการใช้ทรัพยากรในชุมชนการมีส่วนร่วมของประชาชน และการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐบาลอย่างเหมาะสม (Chiewonpipat et al. 2004)

จะเห็นได้ว่า แนวคิดของการพัฒนาชุมชนพหุวัฒนธรรมนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเป็นผู้ริเริ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันรับผลที่เกิดขึ้น แนวความคิดดังกล่าวนี้เป็นแนวทางของการกำหนดความหมายของ “การพัฒนาชุมชน” เนื่องจากการพัฒนาชุมชนมีลักษณะเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชนจึงมีลักษณะเป็นกระบวนการ เป็นวิธีการ เป็นโครงการ และเป็นขบวนการทางสังคม ที่มีการพัฒนาชุมชนให้มี

ความเจริญ ชุมชนอยู่อย่างมีความสุข รัฐบาลให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนในอนาคต

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนพหุวัฒนธรรม

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนพหุวัฒนธรรมนั้น “เป็นเป้าหมายอุปกรณ คือ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน สิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สังคมวัฒนธรรม ครอบครัวและประชากร อนามัยและสาธารณสุข นันทนาการ” (Sanyawiwat, 1993) การพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1. การพัฒนาคนให้มีความสุข 2. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข กล่าวคือ

1. การพัฒนาคนให้มีความสุข คนมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ทั้งเป็นผู้ดำเนินงาน เป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้น และเป็นผู้ที่สืบทอดงานของการพัฒนาไม่ให้สิ้นสุด คนจึงเป็นเป้าหมายสุดยอด หรือเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน จึงต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม และมีความสุข

2. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข คือ การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่างด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกสำนึกกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กระจัดกระจายกันก็ได้แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ จนกลายเป็นองค์กร และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อย ๆ ขึ้น ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแนวใหม่ที่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวตั้งด้วยความสมานฉันท์แล้ว ก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น (Kanchanaprakarn, 1996)

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนพหุวัฒนธรรมมีเป้าหมายเพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และทำให้คนและชุมชนมีความสุข มีกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกัน เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ (1) เป็นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คือ ทำให้คนมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการประกอบกิจการงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว มีความรู้ทางการเมืองและความรู้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เฉลียวฉลาด มีวิสัยทัศน์ สุขภาพดี บุคลิกภาพดี สามารถพึ่งตนเองได้ ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ (2) เป็นการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม คือ ทำให้คนเป็นคนดีทั้งการคิด การพูด และการประพฤติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ละเว้นอบายมุข ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เอื้ออาทรต่อผู้อื่น รู้จักความพอเพียงในสิ่งต่าง ๆ มีความอดทน สามารถยับยั้งตนเองไม่ให้ประพฤติชั่วได้ (3) การพัฒนาคนให้มีความสุข คือ การทำให้คนมีความสุข มีจิตใจดีงาม มั่นคง ผ่องใส ไม่มีความเครียด มีเมตตากรุณา รู้จักประมาณเข้าถึงสัจธรรมของชีวิต มองโลกในแง่ดี ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ได้ เป็น

ต้น การทำให้คนมีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข นับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการที่จะสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สังคมและชุมชนก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ในบริบทต่าง ๆ ที่สรรพสิ่งได้สร้างสรรค์ขึ้น

แนวคิดการอยู่ร่วมกันของสังคมพุทธวัฒนธรรม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ชีวิตแต่ละชีวิตต้องมีส่วนร่วมสัมพันธ์กัน ต้องพึ่งพาอาศัยกัน จะอยู่โดดเดี่ยว คนเดียวไม่ได้ และการจะอยู่ร่วมกันนั้นจะต้องมีความเอื้ออารีต่อกัน มีความเห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือกัน มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน มีความรักความเมตตาปรารถนาดีต่อกัน จึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักคำสอนในการอยู่ร่วมกันของชุมชน คือ

1. **เบญจศีล** (Phra Maha Samanajul Krom, and Phra Wachirayan Warorot, 1992) คือ ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ความเกษมสุข การสำรวม และความไม่ก้าวล่วงละเมิดศีล 5 (Phra Brahmakunaphorn (P.A. Payutto), 2002) หรือเบญจศีล คือ ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้น จากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน

2. **เบญจธรรม** หมายถึง กัลยาณธรรม แปลว่า ธรรมที่มีความงาม เป็นข้อปฏิบัติพิเศษที่ยิ่งขึ้นไปกว่าศีล ซึ่งเป็นสภาวะของผู้ทรงไว้แห่งความดีหรือเป็นผู้รักษาความดีไว้ ด้วยการประกอบคุณงามความดี โดยมีข้อควรปฏิบัติ 5 ประการ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์เป็นคนดีมีคุณธรรม มีกาย วาจา ใจ ที่สะอาดงดงาม ได้แก่ เมตตา สัมมาอาชีวะ กามสังวร สัจจะ และสติสัมปชัญญะ ผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำนั้นจะมีความสุข (Phra Brahmakunaphorn (P.A. Payutto), 2002)

สันติ หรือสันติภาพ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ความสงบ เช่น การอยู่ร่วมกันโดยสันติ (Academy, 2003) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะให้เกิดขึ้นในสังคมของตน แต่บางครั้งการที่มีคนอยู่ร่วมกันหลายคนหลายกลุ่ม มีความหลากหลายแตกต่างกัน ก็ย่อมมีการขัดแย้งกันบ้าง คงไม่มีใครสามารถสร้างสังคมที่ปราศจากความขัดแย้งได้โดยสิ้นเชิง แม้เพียงคน ๆ เดียว ก็อาจมีความขัดแย้งในตนเองได้ เพราะมนุษย์ย่อมมีความขัดแย้งกันเป็นธรรมดาอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ปุถุชน ซึ่งมีความต้องการที่ไม่จำกัด แต่สิ่งที่สนองความต้องการนั้นมีอยู่จำกัด ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม มิใช่เป็นสิ่งที่เลวร้ายเสมอไป เพราะบางครั้งความขัดแย้งก็เป็นประโยชน์ ก่อให้เกิดความหลากหลายในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ ได้ หากแต่ถ้า เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นแล้ว มีวิธีการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินการใด ๆ ที่เหมาะสมกับชุมชน และสังคม นั้น ๆ ก็จะทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (Areeya, 2005)

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน (Srisa-an, 1986) ได้กล่าวไว้ในประเด็นนี้ด้วยความระมัดระวังว่า “สันติภาพนั้นมีความหมายสลับซับซ้อน ดังนั้น สันติภาพจึงเป็นเรื่องของการให้ความหมาย มีต่างกันไปตามสรุปได้ว่า ที่เรารู้สึกว่าที่ใดภาวะใดถ้าเป็นภาวะที่มีความสงบ มีความสุข ไร้ความขัดแย้ง ก็จะมีสันติภาพ”

การวิเคราะห์ในประโยคนี้อาจจะทำให้เรามองเห็นภาพการนิยามสันติภาพในเชิงสังคมไม่ชัด เพราะการมองในลักษณะนี้ดูประหนึ่งว่า เป็นการนิยามความหมายบนฐานของพระพุทธานุศาสนิกได้ การมุ่งเน้นแง่มุมเชิงนามธรรม เป็นการให้ความหมายของสันติภาพภายใน (Phra Maha Hansa Thammahasorn (Nithibunyakorn), 2006)

ความสงบสุขเป็นหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธานุศาสนา ในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท พระพุทธเจ้าตรัสไว้หลายแห่ง เป็นต้นว่าในเรื่อง “อัญญาตรกุลทวาริกาวัตถุ” ตรัสว่า “สุข (ขึ้น) ยิ่งกว่าความสงบไม่มี” (Thai Tripitakas: 25/202/95) ในเรื่องติสสเถรวัตถุ” ตรัสว่า “บุคคลที่มิปริเวกรส ลีมรสแห่งความสงบ และได้ลีมรสแห่งปิตินิธรรมแล้ว เป็นผู้ไม่มี ความกระวนกระวายไม่มีบาป” (Thai Tripitakas: 25/205/96) ดังพระพุทธพจน์ในเรื่อง “สัมพหุลกุมารวัตถุ” ว่า “ผู้ใดใฝ่หาความสุขเพื่อตนแต่กลับใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลาย ผู้รักสุขผู้นั้นตายไปแล้วย่อมไม่ได้รับความสุขเลย ส่วนผู้ใดใฝ่หาความสุขเพื่อตนไม่ใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลาย ผู้รักสุขผู้นั้นตายไปแล้ว ย่อมได้รับความสุข” (Thai Tripitakas: 25/131-132/73)

นอกจากนี้ยังมีพระพุทธพจน์ยืนยันอีกข้อหนึ่งว่า “อพยาปชฺชํ สุขํ โลกํ การไม่เบียดเบียนกันเป็นสุขในโลก” (Thai Tripitakas: 25/25/86) หลักการอยู่ร่วมกัน หลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจให้รักผูกพัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในที่หลายแห่ง เรื่องสังคหวัตถุ ได้แก่ ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้เพื่อความสามัคคี ประกอบด้วย

1. ทาน การให้ คือ เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

2. ปิยวาจา หรือ เปยวชฺชชะ คือ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดตื้นน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะ อ่อนหวาน สมานสามัคคี ให้เกิดไมตรี และความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐาน จูงใจให้นิยมยอมตาม

3. อัถถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

4. สมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี (Thai Tripitakas: 11/140/167)

จะเห็นได้ว่า แบบอย่างการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น ยึดหลักสันติวิธีแม้แต่องค์การพระพุทธานุศาสนิกก็มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แน่นอนตายตัวคงที่ ไม่เคยยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลง มันคงอยู่กับอุดมการณ์ เพื่อประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน โดยยึดเอาประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมากเป็นที่ตั้ง ไม่ได้กระทำเพื่อตัวเอง แต่เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก พระพุทธานุศาสนิกยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยยึดหลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมประจำใจ

หลักสารานีธรรม 6 กับสังคัมพหุวัฒนธรรม

สารานีธรรม 6 หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน สารานีธรรม 6 ประกอบด้วย

1) **เมตตาทายกรรม** คือ การตั้งเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2) **เมตตาวจีกรรม** คือ การตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3) **เมตตามโนกรรม** คือ การตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4) **สาธารณโภคิ** คือ การได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปัน ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อุปวัตตโภคิก็ได้

5) **ศีลสามัญญตา** คือ การมีศีลบริสุทธ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและ ลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

6) **ทิวฐิสามัญญตา** คือ การมีทิวฐิงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและ ลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา

ธรรม 6 ประการนี้มีคุณค่า คือ เป็นสารานียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึง เป็นปิยกรรม ทำให้เป็นที่รัก เป็นศรัทธา ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความกลมกลืนเข้าหากันเพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคีและเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Phra Brahmakunaphorn (P.A. Payutto), 2004)

โดยนัยแห่งสารานีธรรม 6 ประการข้างต้น จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงเน้นให้ผู้ที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ หรือทำงานร่วมกัน จะต้องมิเมตตา คือ ความหวังดีต่อกัน ไม่ริษยากัน ไม่ชิงดี ชิงเด่นต่อกัน ไม่ว่าจะด้วยการกระทำหรือจะด้วยการพูด หรือแม้กระทั่งการคิดใน 3 ประการแรก ส่วน 3 ประการหลัง เป็นการวางเงื่อนไขหรือกติกาในการอยู่ร่วมกัน โดยกำหนดให้ผู้ที่อยู่ร่วมกันต้องรู้จักการแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และจะต้องมีความประพฤติอันดีงามเสมอกัน และที่สำคัญที่สุดคือ จะต้องมีความคิดเห็นถูกต้อง และเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับผู้อื่น หลักสารานีธรรม 6 ส่วนมาก จะกล่าวถึงการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ เคารพนับถือกัน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพ นับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพุทธวิธีการบริหาร ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีที่ควรนำมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลที่ดีแก่ชุมชนและเพื่อนร่วมงานสืบต่อไป

สรุป

จากการศึกษาในเบื้องต้นที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมา พบว่า หลักการอยู่ร่วมกันในชุมชนชาวพุทธ จำเป็นต้องประกอบด้วย 1. หลักการอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบัน คือ มีความเข้าใจธรรมชาติของแต่ละศาสนา ได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี ระบบสังคมและสิ่งแวดล้อม สำหรับการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คือ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ความมีน้ำใจ มีการเสียสละ เอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเริ่มจากการศึกษาเรียนรู้ตั้งแต่เด็กเพื่อปลูกฝังกฎระเบียบ ศรัทธาในคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง มีความอดทนอดกลั้น ปรับวิธีคิดและทัศนคติให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่หลากหลาย 2. หลักธรรมส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสม ได้แก่ การให้ทาน พุทธจาไพเราะ ทำตนให้เป็นประโยชน์ สร้างความสามัคคีในชุมชน ร่วมกลุ่มสร้างอาชีพ ในครอบครัวเพื่อเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง นอกจากนี้ต้องมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ให้อภัยซึ่งกันและกัน 3. การสังคมสงเคราะห์และการอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การมีจิตอาสา อาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม 4. การปฏิบัติตามหลักการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การทำบุญตามเทศกาลและประเพณีสำคัญต่าง ๆ ควรส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเข้ามาจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยไม่มองว่าเป็นคนอื่นต่างศาสนา โดยมีหน่วยงานราชการเป็นตัวช่วยสนับสนุน

กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า หากการอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุวัฒนธรรมของศาสนาต่าง ๆ ที่ตนนับถือนั้น จำเป็นจักต้องปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม 6 เพื่อให้ชุมชนสามารถเรียนรู้ สร้างความร่วมมือและความสามัคคี โดยยึดหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้ เช่น หลักสาราณียธรรม มีคุณลักษณะ 6 ประการ คือ 1. เมตตากายกรรม มีความสามัคคีเสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน 2. เมตตาโมกกรรม มีจิตใจเมตตาเสียสละเพื่อส่วนรวม 3. เมตตาวจีกรรม คิดดี พูดดี ทำดี 4. สาธารณโภคี มีน้ำใจเพื่อสังคม เคารพซึ่งกันและกัน 5. สีลลาสามัญญตา ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้ และ 6. ทิฏฐิสามัญญตา มีเหตุผลและรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น กระบวนการขับเคลื่อนด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม ตามฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการที่กล่าวมา สามารถสร้างภูมิคุ้มกันการดำเนินชีวิตให้ผู้คนพ้นจากความเสี่ยง นำมาจัดกระบวนการขับเคลื่อนสู่การสร้างเครือข่ายร่วมกับชุมชนอื่นเพื่อเกิดความยั่งยืนในอนาคต สาราณียธรรม ที่เป็นธรรมแห่งการอยู่ร่วมกัน เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่มักจะแสดงไมตรีและความหวังดีต่อคนในชุมชนอยู่เสมอ มีการสั่งสอนหรือการแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดีต่อคนในชุมชน และมีความคิดจะทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันอยู่ตลอดโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่ว่าจะป็นงานช่วยหรืองานอาสาทุกคนทำด้วยใจ ยิ่งเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนที่เป็นส่วนรวม มีการแบ่งปันลาภผลหรือสิ่งของต่าง ๆ ที่ได้มาโดยชอบธรรมต่อคนในชุมชน และไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือก่อความเสื่อมเสียแก่หมู่คณะหรือคนในชุมชน และประการสุดท้ายคือ มีหลักแห่งความดีงามหรือมีจุดมุ่งหมายสูงสุดที่เป็นไปในทางเดียวกัน เป็นต้น

References

- Areeya, K. (2005). "Using Peaceful Means to Resolve Conflicts in the Southern Border Provinces". in *Peace from a Religious Point of View*. Nakhon Pathom: Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University.
- Blum, L. A. (1998). *Antiracism. Multiculturalism. and Interracial Community: Three Educational Values for a Multicultural Society*. In *Applied Ethnic: A Multicultural Approach*. (2nd edition). USA: Prentice Hall.
- Chaichana, C. (1980). *Thai 5 Times*. Bangkok: Sermwit Publishing House.
- Chiewonpipat, C. et al. (2004). *Administration*. Bangkok: Thammasat University.
- Christian, J., & Steven, L. (1999). *Introduction: Multicultural Questions*. In *Multicultural Questions*. USA: Oxford University Press.
- Chub Kanchanaprakarn. (1996). *Leadership Style*. Bangkok: Thammasat University.
- David, B. (1998). *Multicultural States Rethinking Difference and Identity*. (edited). London: Routledge.
- Kanchanapan, A. (2005). *Theory and Methodology of Cultural Research: Break Through the Boundaries and Traps of Opposite Ideas*. Bangkok: Amarin.
- Kruekaew, P. (1995). *Characteristics of Thai Society*. Bangkok: Pith Publishing House.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Phra Brahmakunaphorn (P.A. Payutto). (2002). *Dictionary of Buddhism*. (10th ed.). Bangkok: S.R. Printing Mass Products Company Limited.
- Phra Brahmakunaphorn (P.A. Payutto). (2004). *Life Constitution*. (30th ed.). Bangkok: Sahaththamik Company Limited.
- Phramaha Hansa Dhammhaso (Nithibunyakorn). (2006.) *Conflict Management Models by Buddhist Peaceful Methods: An Analytical Study of the Mae Ta Chang River Basin Chiang Mai Province*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Thanavich Yanateiro (Kijdej). (2017). *Coexistence of Multicultural Communities According to Saranee Dharma 6: Hong Rattanaram Temple Community and the Tonson Mosque Community Bangkok*. (Master's Thesis). Mahachulalongkorn rajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Samanajul Krom & Phra Wachirayan Warorot, (1992). *Benchasin Benchamatham Volume 1*. (29th ed.). Bangkok: Mahamakutrajavidyalaya Printing House.

- Pongsapich, A. (2004). *Human and Culture. Society and Culture*. (9th ed.). Bangkok: Publisher of Chulalongkorn University.
- Phakdithanakit, T. (2014). *A Comparative Study of Human Behavior Development in Theravada Buddhism and Roman Catholicism*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Royal Academy. (2003). *The Royal Institute's Dictionary, 1999*. Bangkok: Nanmee Books Publications Co., Ltd.
- Sanyawiwat, S. (1993). *Community Development*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Srisa-an, W. (1986). "Education for Peace". in *Peace Studies and Conflict Resolution*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Wattanasiritham, P. (2001). *Thai Consciousness that Relies on the Desired Job*. Bangkok: Teachers Council of Thailand.